

MINNETALE OVER PROFESSOR KOLBJØRN SKAARE

holdt på møte
18. januar 2018

av Håkon Roland og Svein Harald Gullbekk

Mangeårig bestyrer av Universitetets Myntkabinett, professor dr. philos. Kolbjørn Skaare, sovnet stille inn på Smestadhjemmet i Oslo lørdag 3. juni 2017.

I følge seg selv ble Kolbjørn ”hjemmefødt 2. påskedag 1931 på Statens Forsøks­gård for Trøndelag og Møre, og vokste opp på Felleskjøpets Stamsædgård på Vang på Hedmarken”. Etter artium på latinlinjen ved Hamar Katedralskole og endt militærtjeneste, gikk turen til Oslo og studier i gresk, latin og historie. Ved en ren tilfeldighet fikk han nyss om en assistentstilling ved Myntkabinettet – en institusjon han aldri før hadde hørt tale om. Den 13. september 1954 startet Kolbjørn opp under dr. Hans Holsts ledelse. Senere ble Kolbjørn konservator, dosent i 1983 og professor i 1985. I 1976 ble han dr. philos. på en avhandling om vikingtidens myntvesen i Norge. Han var museets bestyrer det meste av sitt yrkesaktive liv til han gikk av med pensjon i 2002.

Kolbjørns forskning har endret vikingtidens og middelalderens numismatiske landskap. Gjennom en lang og rik forskerkarriere er det skapt orden av kaos. Studiene av utmyntingene under Olav Haraldsson, Harald Hardråde, Magnus Berrføtt, Sverre Sigurdsson, Håkon Håkonsson, og, ikke minst, oppdagelsene av hertug Skule Bårdsson på mynt og erkebiskop Jon Raudes mynter, er betydningsfulle bidrag til forståelsen av middelalderens mynt- og pengehistorie. Gjennom forskningen på myntvesenet under Harald Hardrådes tid setter han utmyntning i sammenheng med konsolidering av kongemakten. Han konkluderer med at dette var starten på et nasjonalt myntvesen, og videre at myntvesenet ble etablert som sentral nasjonal institusjon. Skaares forskning utgjør premisser for studier av middelalderens mynt- og pengevesen. Gjennom omfattende materialstudier må Kolbjørn kalles empiriker. Han så det som en av sine viktigste oppgaver å tilrettelegge myntmaterialet for videre forskning innen flere disipliner. Og her har han lykket.

I flere tiår fulgte Kolbjørn arkeologiske utgravninger og publiserte et stort antall rapporter, kommentarer og analyser der de arkeologiske oppdagelsene ble redegjort for og tolket inn i videre forståelseshorisonter. Om vi skal trekke frem noen eksempler må det bli bygravningene i Oslo, Bergen, Trondheim og Tunsberg, utgravningene av Skiringssalskaupangen i Vestfold og stavkirker som Lom, Ringebu og Kaupanger, for ikke å glemme funnet av den norske

penningen fra en indianerboplass i Maine, på Østkysten av USA. Ingen norrøn gjenstand er funnet lenger sør på Det amerikanske kontinent enn denne mynten, som er preget i Norge under Olav Kyrres tid, i 1070- eller 1080-årene. Kolbjørns arbeid med dette funnet bidro til å befeste hans internasjonale ry som forsker på 1970-tallet.

Kolbjørn var tidlig ute med å benytte naturvitenskapelige metoder innen humanistisk forskning, og allerede på 1960-tallet innledet han samarbeid med Institutt for atomenergi på Kjeller. Flere hundre neutronaktiveringsanalyser ble utført, og disse utgjør mye av grunnlaget for dagens kunnskap om vikingtidens og middelalderens mynt- og pengevesen i Norge. Innenfor forskningen på myntenens metallurgi var Kolbjørn en pioner, ikke bare i Norge og Skandinavia, men også internasjonalt.

Gjennom årene kom over 500 publikasjoner fra hans hånd på en rekke områder som vikingtidens mynthistorie, medaljer, gresk og romersk numismatikk, myntdesign, pengesedler og generell myntkunnskap. Bibliografien avspeiler en bredde og kompetanse som ingen på feltet har vært i nærheten av verken før eller siden. Artikkene finner vi i lokale bygdeblader så vel som i internasjonale prestisjetidsskrifter. Blant de viktigste bøkene hans er *Coins and Coinage in Viking-Age Norway* (1976), *Mynt i Norge* (1978), *Norsk mynt i 1000 år* (2 bind, til 1000-års jubileet for norsk mynt i 1995). Der oppsummerer han mye av sin forskning og sitt syn på norsk mynthistorie, og hans siste større arbeid *Mynten, myntene og medaljene: Den kongelige mynts historie 1806-2004, med linjer tilbake til starten i 1668* (2008).¹

Kolbjørns 60-års dag i 1991 ble behørig feiret i Vitenskapsakademiet i Oslo, og han ble hedret med to festskrift. Et fra det norske fagmiljøet og et med internasjonale bidrag.

Gjennom årene er det ingen som har overgått Kolbjørn i formidling av numismatikken. Han var en populær foredragsholder i Norge og Norden. Under signaturen Monetarius hadde han sin faste myntspalte i Aftenpostens lørdagsnummer i en årrekke. Oppdraget som fagdommer i NRKs populære program Kvitt eller dobbelt hadde han stor moro av, og han stilte gjerne opp når aviser, radio og TV skulle lage innslag om pengerelaterte temaer.

Gjennom hele sitt virke hadde Kolbjørn ansvar for å ivareta de store samlingene ved Myntkabinettet. Han skaffet til veie midler for å gjennomføre systematiske gjennomganger av sentrale deler av myntsamlingen, blant annet de spesielt viktige funnene fra norske middelalderkirker. Han bestemte og katalogiserte mesteparten av innkomne funn gjennom flere tiår, og satt også med et hovedansvar for det kontinuerlige arbeidet med å ajourføre og komplettere landets eneste numismatiske fagbibliotek. Digitaliseringen av museumsverdenen inntraff også i Kolbjørns periode, og arbeidet med en database over samlingene startet opp allerede i 1990.

¹ Kolbjørn Skaares bibliografi er publisert i festskriftet til hans 60-års dag, *Nordisk Numismatisk Årsskrift (NNÅ)* 1991 (1992), s. 191-207

Samlingene utgjorde også en utømmelig kilde for formidling gjennom utstillinger i Historisk Museum. Gjennom årene kuraterte Kolbjørn flere titalls utstillinger. Utstillingene har en imponerende tematisk spredning, fra romerske mynter til kronejubileer, fra fransk medaljekunst til utstillinger om fenomenet *tid*.

I løpet av sin tid som bestyrer av Universitetets Myntkabinett sørget han for en betydelig tilvekst til samlingene, blant annet gjennom kjøp av Norges største privatsamling med vikingtids- og middelaldermynt. Han var instrumentell i oppbyggingen av Norges Banks seddelsamling og Den Kongelige Mynts myntsamling.

Numismatikk har vært og er et lite fagområde i randsonen av større fag som historie og arkeologi. Kolbjørn var i alle år bevisst fagets utsatte posisjon i de ulike rundene med fagdimensjoneringer og sentraliserte forskningssatsninger som i økende grad preget universitetene fra 1980-tallet av. Alene og med ryggen mot veggen forfattet Skaare saksinnlegg etter saksinnlegg med litterære kvaliteter for å opprettholde fagets status og stilling. En klassiker i fagkampsjangeren "Et nødrep fra numismatikkens grunnfjell" vekket oppmerksomhet langt inn i universitetets ledelse. Numismatikk ble skjermet for planlagte kutt, og har siden ikke vært utsatt for ytterligere kuttforsøk. Av strategiske rekrutteringshensyn klarte han å få opprettet magistergrad i numismatikk på begynnelsen av 1970-tallet, og første kandidat ble uteksaminert i 1972. Siden skulle det bli to til innen magistergradene ble avvirket ved UiO.

Alle som fikk oppleve Kolbjørn i fri flyt solid plassert ved enden av det store seminarbordet i det ærverdige hjørnekontoret i annen etasje på Historisk museum vil huske ham som en engasjert foreleser. Intrikate faglige emner ble ispedd et oppkomme av anekdoter, ofte om selvopplevde møter med interessante personer. Aldri et vondt ord om noen og ofte fremført med betydelig humoristisk sans. Kolbjørn søkte og fikk eksterne forskningsmidler, i hovedsak fra NAFR (NFR). Det var særlig forskning på kirkefunnmaterialet fra middelalderen som sto i fokus. Flere av dem som fikk sine første faglige engasjementer ved Myntkabinettet under Kolbjørns ledelse har senere blitt sentrale fagpersoner i norsk museumsverden. Arbeidet for å sikre faget rekruttering bar frukter, og i dag er det flere disputerte numismatikere i virksomhet, både ved UiO og NTNU. Det er utvilsomt Kolbjørns utrettelige innsats og tro på faget som har ført til at norsk forskning innen numismatikk og førmoderne pengehistorie i dag står sterkt i nordisk sammenheng.

Kolbjørn var preses og visepreses i Det Norske Videnskaps-Akademi (1985-1989), sekretær (1979-1986) og president (1986-1991) i Commission internationale de numismatique, medlem i en rekke norske og nordiske råd og utvalg, og har blitt tildelt flere utmerkelser i inn- og utland. Han var innvalgt i Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien i Sverige, og Det Kgl. Norske Videnskabers Selskab i Trondheim. Kongens fortjenstmedalje i gull ble tildelt i 1995.

Som norsk redaktør for *Nordisk Tidskrift* fra 1982 til 2002, og som leder for norsk avdeling av Letterstedtska föreningen i årene 2004 til 2013, utøvte han et bredt engasjement for nordisk kultur og samvirke mellom landene.

Kolbjørn var en drivende kraft i Norges Banks pregkomite fra 1967 til 2013. Denne komiteen ble nedsatt i kjølvannet av striden som blusset opp etter utgivelsen av ny myntrekke i 1958. Olav Vs nye mynter ble formgitt av Per Palle Storm. Riksvåpen og annen heraldikk måtte vike for naturalistiske gjengivelser av dyr fra norsk fauna. Dette vakte sterke reaksjoner, og debatten endte i munnhuggeri mellom finansminister Trygve Bratteli og senterpartimannen Jon Leirfall i Stortinget. For å forhindre lignende skandaler ble altså Norges Banks pregkomite nedsatt, og Kolbjørn ble med tiden komiteens leder. Gjennom dette arbeidet har han bokstavelig talt satt sitt preg på landets mynter gjennom flere tiår.

Kolbjørn var en av de få som maktet å balansere en internasjonal forskerkarriere med utstrakt populær formidling. Likevel klarte han å ivareta personlige interesser gjennom hele sitt yrkesaktive liv. Sang og musikk var en viktig del av Kolbjørns liv. Han var mangeårig medlem av Den norske studentersangforening, en periode også som formann. Familie, venner og kolleger i inn og utland husker med glede Kolbjørns sanger til ulike anledninger, fra konfirmasjoner til formelle middager på internasjonale konferanser. Fjell- og naturoplevelser var også viktige, og han nøt freden på sin fjellhytte der dagene gikk med til ørretfiske og artikkelskriving.

Det er mange over hele Norden som føler takknemlighet over å ha kjent en så omgjengelig, varm og dyktig person som Kolbjørn Skaare. Hans ry som landets nestor innen numismatikk og pengehistorie vil vare ved lenge etter hans bortgang.

Vi vil hedre og lyse fred over Kolbjørn Skaares minne.

Fig. 1: Portrettmedalje utgitt til Kolbjørn Skaares 60-års dag i 1991. Formgitt av myntgravør Øivind Hansen. Foto: Håkon Roland, Kulturhistorisk museum, UiO